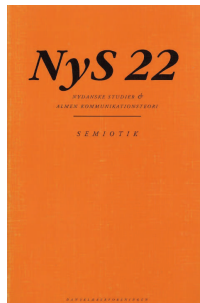

NyS

Titel:	Aktanterne, aktørerne, figurerne – og den konkrete tekst
Forfatter:	Henrik Jørgensen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 22. <i>Semiotik</i> , 1997, s. 43-64
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

AKTANTERNE, AKTØRERNE, FIGURERNE – OG DEN KONKRETE TEKST

Et muligt mødepunkt mellem semiotikken og lingvistikken

AF HENRIK JØRGENSEN

I SEMIOTIKKENS FORHOLD TIL SPROGVIDENSKABEN

I den danske universitetsverden er semiotikken¹ med større eller mindre ret blevet opfattet som en litteraturvidenskabelig forskningstradition, og dens indsats vurderes i almindelighed som temmelig irrelevant for den egentlige sprogvidenskab. Den art af semiotik som vi har set ved danske universiteter, er, hvad angår metodikken i forskningsarbejdet, på den ene side nok orienteret mod den strukturalistiske tradition i sprogvidenskab, først og fremmest Saussure, Jakobson, Hjelmslev og Brøndal. På den anden side læser semiotikken sine sprogvidenskabelige aner på to betingelser som næppe er produktive i forhold til en debat med sprogvidenskab i al almindelighed. Dels læser semiotikerne disse gamle strukturalister for at tilegne sig det almene forhold mellem tegn og erkendelse i den strukturelle beskrivelse, men man interesserer sig ikke for beskrivelsens forhold til nogen art af sproglig virkelighed; dels læser semiotikken den strukturalistiske tradition uden hensyn til at dens erkendelser bestemt ikke er fuldt ud gangbare i en sprogteoretisk debat i dag. De fleste professionelle lingvister har svært ved at se andet end snurrepiberi fra bedstefars tid i semiotikkens beskæftigelse med de gamle, og omvendt tager mange semiotikere sig til hovedet over den bløde hermeneutik som megen sprogforskning i realiteten betjener sig af som videnskabsteoretisk grundlag. Den gensidige forståelse mellem semiotik og lingvistik indbyrdes her i monarkiet² kan altså for tiden haves på et meget lille sted.

Nu har Nydanske Studier sat sig for at tage feltet i øjesyn og stille det spørgsmål om de to områder alligevel ikke har noget at sige hinanden. Ideen er prisværdig, men der er nok nogle sten i marken der skal ryddes først.

Nærmere bestemt må der udpeges nogle områder hvor den sproglige empiri og den semiotiske teori kan belyse hinanden på en frugtbar måde. Der burde også blive større muligheder for kontakt hvis semiotikken begynder at forstå sig selv som en diskurs-orienteret analyse af indholdsformen. Det er hvad Greimas og Courtés har foreslået i deres fremstilling af begrebet "indhold" i den efterhånden klassiske opslagsbog "Sémiotique. Dictionnaire raisonné" fra 1979. Denne artikel er fra begyndelsen af et forsøg på at benytte det narrative analyseapparat på en måde der fastholder situeringen af de narrative elementer i en diskursiv ramme, og den er i den forstand situeret inden for den opblødning som Greimas & Courtés anbefaler.

Semiotikkens mulighed som humanistisk erkendelsesområde ligger – stadigvæk set ud fra en klassisk Greimasiansk synsvinkel – først og fremmest i muligheden for at analysere indholdsformen, ikke blot i sproget, men også i andre tegnsystemer (musik, film, billeder etc.). Det er som teori om indholdsformen at semiotikken er i stand til at være til nytte for de æstetiske og musiske fag; en sådan teori kan bidrage til at skærpe og præcisere en læsning af en tekst, en fortolkning af et billede eller en analyse af en musikalsk komposition. Semiotikkens centrale præstation i disse sammenhænge er at argumentere for de æstetiske udtryksmidlers karakter af tegnsystemer; denne argumentation gør de æstetiske udtryksmidler forståelige i en almen kognitiv ramme. Tegnsystemer kan bero på en fastsat norm; tænk f.eks. på færdselsskiltene som i kraft af form og farve signalerer deres værdi som talehandlinger: runde skilte med rød rand indeholder forbud, runde blå skilte påbud og trekantede med rød ring advarslers. Eller tegnsystemerne kan være etableret i kraft af en konvention hvis tilblivelse og kraft unddrager sig enhver bevidsthed; her kan man tænke på sproget eller på billedfladens særlige kompositoriske principper. Det er her semiotikkens mulighed for apriorisk at opstille nogle tegnteoretiske søgemønstre der gør den brugbar; men det er netop den samme metodologiske indfaldsvinkel der skaber konflikten med lingvistikken.

Uanset denne konflikt kommer man ikke uden om at sproget også er et tegnsystem, og det falder derfor helt klart ind under semiotikkens domæne. Det kan der næppe indvendes noget sagligt imod; der kan højst ytres en vis utilpashed ved denne form for videnskabelig imperialisme³. Noget andet er hvad denne sammenkædning så kan tilføre hver af de to sider; her er der grund til at nævne et par konkrete sproglige felter hvor semiotiske principper oplagt har en forklaringseffekt, og hvor sprogviden-

skaben – måske uden at ville det – formulerer sig i semiotiske baner. Det er f. eks. oplagt at se ordstillingfænomener som en semiotisk organisation, hvor lineariseringens udformning i et sprog som dansk er et udtryk for en række forskellige kategorier i indholdet.⁴ På samme måde som trafikskiltene ved hjælp af form og farve signalerer om de er påbud, advarsler eller tilladelser, signalerer udfyldningen af sætningsspidsen i dansk i meget grove træk sætningens værdi som talehandling:

* sætninger der er indifferente mht. talehandlingsfunktion (som f.eks. led-sætninger eller udbrud af typen “Gid han ikke havde sagt noget.”), mangler pladserne *Fog v*;

* spørgende og bydende sætninger (som mht. talehandlingsfunktionen er mere specifikke og dermed kan opfattes som markerede i forhold til de deklarativer) har tomt *F*, men udfyldt *v*⁵;

* og endelig har den umarkerede, ikke-spørgende, ikke-bydende, alment talehandlende størrelse i sætningssystemet, nemlig de deklarativer sætninger, begge disse pladser udfyldt.

Et andet område hvor semiotikken mere direkte griber ind i sprogvidensskaben, er teorierne om *naturlig strukturering af sproget*, som i øvrigt er opstillet under eksplicit anvendelse af Charles S. Peirces semiotik. Her opfattes kodningen af visse morfologiske forhold, som f. eks. flertal, som naturlig, dersom flerheden afbildes ved hjælp af et fonologisk ‘mere’; det er begrebet “ikonicitet” hos Peirce der spiller rollen som nøglebegreb i den slags sammenhænge, sådan at forstå at den sproglige struktur via et analogisk forhold danner en afbildning af det ekstrasproglige forhold som skal beskrives. Sådanne analyser kender vi fra Roman Jakobson⁶ og frem til de seneste “naturlighedsteorier” inden for morfologi og (mere sporadisk) syntaks og tekstlingvistik. Inden for vore egne cirkler vil jeg henvise til Kurt Braunmüllers analyser af naturlig morfologi i de skandinaviske sprog⁷.

Jeg skal i denne afhandling forsøge at demonstrere et tredje område hvor semiotikken som teori om indholdsformen har mulighed for at befrugte lingvistikens analytiske praksis, og hvor semiotikken samtidig oplagt har nogle muligheder for at forstærke sin egen argumentation. Det drejer sig om tekstlingvistikken, som i mange henseender har hentet ammunition fra semiotikken, men som samtidig fra sin første fremkomst har demonstreret

nogle af de vanskeligheder der opstår i samarbejdet i kraft af at de viden-skabsteoretiske forståelsesrammer på begge sider trækker i hver sin retning. Jeg vil diskutere nogle tekniske forhold i tekstlingvistikken som efter min mening egner sig fremragende til at anskueliggøre de perspektiver som en semiotisk tilgang åbner: på den ene side kan et område der for tiden henlig-ger temmelig uordnet i tekstlingvistikken, præciseres gennem semiotiske begrebsdannelser, på den anden side kan semiotikken ved at optage de kon-krete sproglige observationer blive mere empirisk og tekstnær.

2 KONTIGUITET

Det område i tekstlingvistikken som jeg vil beskæftige mig med her, er *kontiguiteten*, den del af referentkoblingen der arbejder mellem referentielt ikke-identiske størrelser. Tekstlingvistikken har et stort behov for navne på sine genstandsområder – af og til frustrerende stort. Begrebet “kontigui-tet” har jeg hentet hos Bernt Fossetøl, som igen henviser til bl. a. Jakobson & Halle; hos Fossetøl dækker det det område af tekstlingvistikken hvor en referent kan optræde ikke-introduceret i en tekst (typisk i tekstens områ-der for allerede etableret tekstlig information, f.eks. forfeltet eller udstyret med bekendt form) i kraft af at den har en semantisk sammenhæng med en eller flere andre referenter i teksten, samtidig med at der netop *ikke* er tale om koreferens (referentielt identitet).⁸ Der er tale om et meget vidt-strakt landskab, og det har hos forskellige forskere fået forskellige betegnel-ser. I den klassiske fremstilling hos Halliday & Hasan (1976) hedder begrebet “collocation”, og derudover er samletermen “coherence” (som hos Halliday & Hasan dækker alle tekstlingvistiske faktorer) også blevet anvendt (Heydrich et. al. (red.) 1989).

I tilslutning til Fossetøls analyse kan man opstille nogle typiske model-ler for kontiguitet (eksemplerne stammer mest fra Fossetøl 1980 s. 215ff):

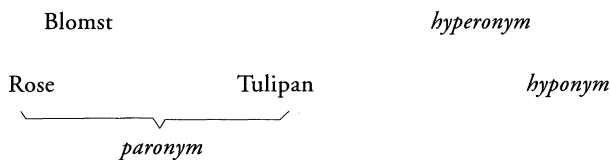
- 1) Ved synonymisk semantik, hvor de ensbetydende ord *ikke* er koreferen-tielt identiske:

”En elev slog på tromme og en anden elev spillede klaver”
”Jeg købte ”Information” i går, så kan du købe den i dag”

- 2) Ved antitetisk semantik:

"Der var så varmt i *solen*; derfor gik vi ind i *skyggen*"
 "Det har været en slem *dag*; jeg håber *natten* bliver bedre"

- 3) Ved hyponymisk, hyperonymisk og paronymisk semantik:

- 4) Ved forskellige arter af tilhørsforhold:

- 4,1) Fast (eller foreløbigt) tilhørsforhold (helhed – del):

... cyklen... sadlen...; ... huset ... taget ...

- 4,2) Samhørighed:

... faderen ... barnet ... ; ... ringen ... fingeren ...

- 4,3) Logisk forudsætning:

"En ældre mand fra Slagelse blev igår *dømt* i byretten for dyrplageri.
Dommeren erklærede at han aldrig havde oplevet noget lignende"
 "Fabrikken havde en stor *produktion*. *Produkterne* blev godt modtaget,
 og *producenten* var tilfreds"
 "... antisemitisme. *Jøderne* ..."

- 4,4) Objekt og dets egenskaber:

"Han så efter *bilen*. *Farten* var temmelig høj"
 "Jeg elsker *PH-lamper*. *Lyset* er så smukt"

- 4,5) Fænomen – virksomhed/udøvere:

... bil. Motorlyden / Chaufføren ...
 ... Universitetet. Studenterne ...
 ... Norge. Regeringen ...
 ... kapital. Bankerne ...

Hvis vi et øjeblik betragter de egentlige koreferentielle mønstre, ser vi at problemerne normalt ikke er så store; vi har en intuitiv idé om at der er tale om "den samme størrelse", og at tekstsammenhængen opstår ad den vej.

Med kontiguitetsmønstrene er sagen anderledes. På den ene side er der nok tale om en semantisk sammenhæng, men på den anden side forstår vi normalt de størrelser som er på færde i teksten, som referentielt løsgjort fra hinanden. Det er mindst tydeligt ved gruppe 4,1) og 4,3-4); her har vi at gøre med bl. a. del/helhed-relationer, og her kan referencen til helheden jo opfattes som en implicit reference til delene med. De andre relationer forholder sig lidt på lignende måde; også de kunne forstås som implicit refererende. (De referencer der forbinder verbum og substantiv i gruppe 4,3), falder selvfølgelig uden for dette mønster.) Derimod er 1), 2), 4,2) og 4,5) eksempler på at størrelserne referentielt set er helt adskilt fra hinanden. I gruppe 3) har vi endelig at gøre med referentielt adskilte størrelser i den paronymiske dimension, mens referensniveauet i relationen mellem hyponym og hyperonym er et andet. Den der omtaler en given genstand som 'blomsten', befinder sig på et andet abstraktionsniveau end den der omtaler 'rosen', uanset at den genstand som der i hver af de to situationer refereres til, sagtens kan være den samme.

På grund af denne løse struktur bliver begrebet kontiguitet vanskeligt at arbejde med i analysen fordi det kan omfatte umådelig meget, samtidig med at egentlige afgrænsningskriterier er svære at opstille. For at forsøge at præcisere dette komplekse område vil jeg betjene mig af forskellige analytiske teser:

1: Kontiguiteten er altid et billede af afsenderens og modtagerens fælles kognitive horisont.

2: Kontiguiteten kan ses som opbygget af nogle elementære semantiske byggeformer; disse byggeformer fungerer i den reelle kommunikation som kompensation for defekter i det prætenderede fællesskab på det kognitive niveau – eller med andre ord: de gør det muligt at regne sammenhængen ud for den kvikke læser, uanset om hun måtte savne afsenderens kognitive horisont.

3: Sekvenser der er kohærente i kraft af kontiguitet, indeholder tit udsigelsesmæssige signaler der giver stikord til kontiguitetens struktur.

Kontiguiteten befinder sig i nærheden af det Jakobson'ske begreb om *metonymien*, der også er én af de tekstkategorier som det er svært at fastholde. Metonymien, der hos Jakobson er defineret som nærhedsrelationer på

sprogets syntagmatiske akse, har det særlige ved sig at den i grunden består lidt efter smag og behag; den kan ikke hæftes fast ved ydre kendetegn, på samme måde som f.eks. metaforen. Metaforen bestemmes ved at stå i skæringspunktet mellem den paradigmatiske og den syntagmatiske akse, og hvis vi gerne vil finde gode analytiske håndgreb, er den nemmere at finde end metonymien derved at den ofte producerer øjensynlige paradoksale meninger i tekstens overflade.⁹ Metonymien derimod kan ikke fastholdes i empirien på samme måde. Nærheden er nogle gange lidt en skønssag; men de eksempler på kontiguitet som jeg skal demonstrere nedenfor, har – i hvert fald for den første gruppes vedkommende – det ved sig at nærhedsrelationen er nødvendig for at opfatte teksten som én tekst, relateret til et konsistent udsigelsessubjekt. Mine analytiske teser ovenfor sætter focus på hvorledes indholdsstrukturer af denne art fra begyndelsen er knyttet til udsigelsens subjekt og de processer som udsigelsen omfatter. Jeg skal forsøge en dobbelt strategi i det analytiske afsnit: i de første eksempler vil jeg vise hvorledes kontiguitetsfænomener opbygger helheder i tekster, enten rum for narrationer eller personer. I afsnit fire behandler jeg muligheden for at ordne grupper af kontiguitetsfænomener i forhold til hinanden ved hjælp af narrative mønstre.

Det er et væsentligt analytisk problem at se hvilke semiotiske sammenhænge der findes mellem de klasser af kontiguitetsfænomener som jeg opstillede i tilslutning til Fossetøl; det er jo tydeligt at de kan anskues på flere forskellige led. Del/helhed-relationer har en udpræget kulturbestemt sammenhæng; Chafe (1972 s. 63) anfører som et eksempel hvordan man i forbindelse med sit nye hus uden videre på USAs østkyst kan omtale "kælderen", mens en tilsvarende referencehandling i Californien medfører undren. På grund af jordskælvsfaren har huse i Californien meget sjældent kældre, mens huse på Østkysten ret tit har. Hyponymi har også sine kulturbetingede spidsfindigheder. *Hvaler* er f.eks. et eksempel på en dyreart som kan figurere som underbegreb i mere eller mindre heterogene klasser af overbegreber: havdyr, pattedyr, fisk, dyr der føder unger osv. Denne slags diskursive faktorer spiller som allerede antydte en rolle for opbygningen af kontiguiteten i tekster.

Greimas' løsning på problemet var den tekstlige isotopi.¹⁰ Isotopi i Greimas' forstand er en styring af tekstens indholdselementer, således at der i teksten kun forekommer et bestemt og konstant antal elementer. Hvis elementmængden skifter, eller hvis teksten udnytter visse ords tvetydighed til at spille på flere isotopier på én gang, får vi et brud på isotopien. Et sådant

brud er ikke i sig selv en "fejl" i tekstens opbygning; bruddet skal snarere ses som et retorisk virkemiddel der kan afstedkomme "nydelse" hos modtageren. Med isotopien begynder vi at trække på en udsigelsesbestemmelse, så sandt som isotopien inden for tekstens rammer forudsætter en kontrakt mellem to subjekter om at færdes i et homogent semantisk territorium. Man kunne kalde isotopien en indholdsmæssig ramme omkring den faktiske diskurs. I en dialogisk analyse forudsættes det at en isotopi hele tiden er fastlagt og ikke udvides uden at det bliver signaliseret. Ny information må indføres omhyggeligt; ellers geråder udsigelsen i vanskeligheder. Dersom isotopien overskrides uden varsel, kan vi også konstatere et brud på udsigelsesstemmen i teksten. Isotopien stiller udsigelsen på prøve, allerede i ganske uskyldige forhold som f. eks. problemet vedrørende kældre i californiske huse.

Vi kan derfor slå fast at der råder en sammenhæng mellem på den ene side de formelle virkemidler der opbygger kontiguiteten i teksten og på den anden side det diskursive rum som teksten indgår i. Konfronteret med et eksempel på kontiguitet forholder modtageren sig – ideelt set – loyalt og prøver at rekonstruere en meningsfuld sammenhæng.¹¹

Jeg vil gerne her demonstrere nogle eksempler på komplekse isotopidannelser som med forskellige midler signaliserer deres semiotiske bagage:

1.

Men forfra er det vel nok en façade med pondus. Midteretagen er højere end den over og under. Midtrisalitten har en gesims over første etage, for at pilastrene ikke skal virke ranglede. Vinduerne på den er rigt indfattet med løveskind under og kvindehoveder over. På den tilbageliggende del af facaden er vinduesindramningerne enkle for igen at få vægt i sidepavillonerne med løvehoveder i frontonerne

(R. Broby-Johansen: *Gennem det gamle København*.
Gyldendal 1955 s. 67)

Broby-Johansen har i dette (tidlige) citat nok vovet sig ud på relativt dybt vand; der skal nok et par dyk ned i Fremmedordbogen til, før vi alle er opdateret mht. hvad der egentlig tales om her. På den anden side er den uvidende læser næppe i tvivl, uanset at hans viden måske ikke helt rækker til at vide hvad en "midtrisalit" er. Signalet ligger i den første sætning, hvor der jo ligger en skjult opfordring til at se på facaden forfra. Selv om man ikke måtte vide i detaljer hvad det er man ser gennem teksten, ved man det i hvert fald i grove omrids. Der er et manipulatorisk moment i denne tekst-

strategi, men det kan næppe betragtes som u-etisk. En læser med tilstrækkeligt kognitivt udstyr behøvede ikke være i tvivl. Det er ikke den sproglige konstruktion, men det kognitive niveau der i givet fald bærer ansvaret for manipulationen.

I kraft af den implicitte opfordring til at se på façaden er der præsteret et udspil fra udsigelsessubjektet til andenpersonen, en ordre. Vi ser således hvorledes den tekstlingvistiske konstellation opbygges gennem et samarbejde mellem forskellige registre i tekstens kommunikative organisation: på den ene side isotopien, der kan opfattes som en funktion i udsagnsniveauet, på den anden side den implicitte opfordring, som hører til udsigelsen. Anvendelsen af bekendt form vender vi tilbage til i forbindelse med ex. 2:

2.

Der var så meget at se nede ved åen. Somme tider stak en fisk hovedet op over vandfladen, men skyndte sig at dykke ned igen, da den fik øje på de tre venner. En frø sad på en sten i vandkanten, og da de nærmede sig, sprang den i vandet og skyndte sig væk. De blev enige om, at da den sad på det tørre lignede den det den var, nemlig en frø, men når den svømmede lignede den et lillebitte menneske med små arme og ben og fingre og tær.

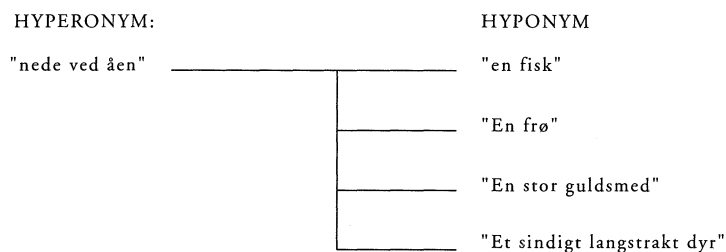
En stor guldsmed svirrede i sollyset og slog lynsnart ned på en flue der intertanende fløj forbi.

Et sindigt langstrakt dyr med glat gråbrun pels kom svømmende, den havde kun øjne og snude over vandet

(Benny Andersen: *Snøvsen og Eigil og Katten i Sækken*.
Borgen 1967 s. 53)

Dette citat viser en række af de samme midler i opbygningen af den konkrete udformning af tekstens isotopi. Vi finder igen den implicitte opfordring til at se, samt rækken af hyponymer til det introducerende hyperonym, alle på nær én placeret i forfeltet (og dermed typisk i en position hvor den pågældende semiotiske enhed skal fungere som retorisk udgangspunkt for sætningen).

FIGUR 1

Interessant er anvendelsen af den ubekendte form af substantivet i citatet; den signaliserer her at de enkelte semiotiske enheder nok er principielt ubekendte som enkeltfænomener for modtageren, men samtidig underkendes den normale betydning af den ubekendte form som mere eller mindre identisk med "ny" eller "fokuseret" information. Det sker ved at de ubekendte elementer er blevet anvendt på positioner i syntaksen som i almindelighed signaliserer bekendt materiale: forfeltet og subjektsplassen. Rammen for forståelsen er sat af hyperonymet; det er inden for dets betydnings sfære at bekendt og ubekendt form har deres indhold. De to former af bekendtheden signaliserer her de enkelte referenters plads inden for hyperonymets sfære. I beskrivelsen af façaden står de enkelte dele alene inden for rammen, og de er dermed bekendte i kraft af façadens bekendthed. I beskrivelsen af ålandskabet er de elementer der forekommer, ikke de eneste mulige inden for den givne ramme. Det er derfor de behandles som ubekendte: der er kun én midtrisalit, men i princippet er der mange frøer og oddere ved enhver å (vi gør skyldigst en undtagelse for effekterne af forureningen; den berører ikke den sproglige funktion).¹²

Det næste eksempel er ganske vist konstrueret, men det udviser de samme karakteristika som det forrige, her blot i karikeret form:

3.

Dalen lå pludselig udstrakt for deres fødder. En gammel sporvogn rundede hjørnet med et hvin, en djævel fyrede op under dagens leverance af syndere og et vortesvin gik igang med madtruget

(konstrueret)

Mit sidste eksempel i denne sammenhæng er en længere litterær tekst; her ser man hvordan der først opbygges et sted og hvordan opbygningen af stedet samtidig fokuserer tekstens implicitte læser. Dernæst opbygges en person; tilsyneladende kun set udefra, men alligevel gennem den karakterisering der finder sted, med tydelige træk der er af psykologisk art:

4.

Det var hen paa Eftermiddagen. En stærk, ujævn Vind blæste gennem Byens Gader og hvirvlede Skyer af Spaaner, Halmstumper og Støv et Steds fra og et andet Steds til. Den rev Tagstenene løse, stemmede Røgen ned i Skorstenene og foer ilde med Skiltene.

Farvernes lange, mørkeblaa Faner kastede den i Vejret i dunkle Buer, smældede dem ud i sorte Bugter og surrede dem rundt om de svajende Stænger. Rokkedrejernes Hjul gyngede rastløst frem og tilbage, Bundtmagerskil-

tene slog med de laadne Haler og Glarmestrenes pragtfulde Glassole svinged og blinked i vildsom Uro om Kap med Badskærernes blankt polerede Bækner.

I Baggaardene slog det med Lemme og Luger, Hønsene maatte krybe i Ly bag Tønder og Skur og selv Svinene blev urolige i deres Stier, naar Vinden peb ind til dem gennem sollyse Sprækker og Fuger.

Trods Blæsten var det trykkende hedt; det blæste Varme ned.

Inde i Husene sad Folk og gispede af Hede, kun Fluerne summede livligt omkring i den lummervarme Luft.

Paa Gaden var ikke til at være og i Bislagene trak det, derfor søgte da ogsaa overalt de, der havde Haver, ud i dem. I den store Have, der laa bagved Christoffer Urnes Gaard i Vingaardsstræde, sad en ung Pige i Skyggen af et af de store Løntræer.

Hun sad og syede.

Det var en høj, slank Skikkelse; næsten spinkel var den, men Barmen var bred og fyldig. Hendes Teint var bleg og blev endnu blegere ved det rige, sorte, buklede Haar og de ængsteligt store, sorte Øjne. Næsen var skarp, men fin, Munden stor, men ikke fyldig og med en syg Sødme i Smilet. Læberne var meget røde og Hagen noget spids, men dog stærk og kraftig formet. Hendes Paaklædning var ikke meget ordentlig: en gammel, sort Fløjelsrobe med afbleget Guldbroderi, en ny, grøn Filthat med store, snehvide Strudsfjer og Lædersko med rødslidte Næser. Hun havde Dun i Haaret og hverken hendes Halskrave eller hendes lange hvide Hænder var ganske rene.

Det var Christoffer Urnes Broderdatter Sofie. Hendes Fader, Rigens Raad og Marsk, Jørgen Urne til Alslev (...)

(I. P. Jacobsen: Fru Marie Grubbe. Cit. eft. udgave
ved Jørn Erslev Andersen.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab & Borgens Forlag,
København 1989, s. 42f)

Afsnittet her begynder efter tre centrerede prikker; der er altså tale om en slags start fra et nulpunkt, hvor hverken tid, sted eller personer er givne på forhånd. Der fortælles ikke direkte at vi er i en by (endsige at vi er i København); det tages hele vejen igennem for givet i kraft af tekstens præsuppositioner ("...gennem Byens Gader...", håndværkerskiltene, "Vingaardsstræde" osv.). Overalt forudsætter teksten en fortrolighed med en bys karakter i 1600-tallet; det er tydeligt i omtalen af håndværkerne og deres skilte ("Farvernes lange, mørkeblaa Faner" som objekt i forfeltet, f.eks.), og det samme kan siges om visse detaljer af arkitektonisk (bislagene og haverne) og sociologisk (dyrene) art. Teksten forfølger byens forskellige rum: først

gaden, så baggårde, derpå husenes indre; derpå kort ud på gaden igen, og til slut byens haver. Alle miljøerne, inklusive deres inventar af skilte, dyr og mennesker, tages for givne størrelser, størrelser der uden videre kan refereres til. Inden for denne passage betones hele vejen u-muligheden af at være de pågældende steder, og teksten kommer derfor indirekte til at tegne et billede af én der flygter fra sted til sted for vejrets modbydelige lummerhed og dernæst kommer ind i Christoffer Urnes have. Passagen skaber ikke alene tekstens rum i videste forstand samt rammen for Sophie Urnes fremtræden; dens uro og stadige vandren frem og tilbage skaber samtidig en stemning af ustadighed og pirrethed hos tekstens modtager. Denne stemning sætter sikkert læseren så meget mere i stemning til mødet med Sophies skikkelse, hvor de typisk erotiske træk ved selve kroppen (barm, læber, hår, øjne osv., alt sammen genkendeligt som et typisk pin-up-ydre i jugendstil) veksler med træk som ikke uden videre følger op på det erotiske (det sjuskede og lidt forfaldne i dragten, der dog muligvis i tidens kontekst skal alludere til seng og anden erotisk udfoldelse). Kontrasterne, der er ført videre ud i tøjet selv: 'gammel | ny', 'sort | hvid', 'grøn | rød', måske også det afblegede i forhold til de to stærke farver grønt og rødt, skal lægge op til Sophie Urnes tvetydige position senerehen: er hun et gammelt hus der er gået i brand over Ulrik Frederik, eller er hun slet og ret en beregnende vamp? De tekstlige mønstre gør læserens første møde med hende så usikkert at der ikke er meget at bygge på, når han senerehen skal prøve at se hende uafhængigt af den vankelmødige Ulrik Frederiks øjne.

Vi har set hvorledes der i alle eksempler opereres ud fra en forestilling om en læser med en ideal kompetence. Naturligvis har ikke alle "Fru Marie Grubbe"s læsere haft I. P. Jacobsens detailviden om baroktidens København, men det er mindre vigtigt; hovedsagen er at beskrivelsen ved at nedkalde sine forudsætninger over læseren tvinger denne til at acceptere forudsætningerne og danne sig sine egne forestillinger ud fra tekstens givne elementer. Der er to centrale elementer i denne byggeproces: på den ene side den faktiske læsers viden, så vidt som den rækker til at fylde teksten ud; på den anden side læserens evne til at ekstrapolere. I alle fire tekster har vi set at afsnittets tekstlingvistiske udformning er af en sådan art at det vil være relevant at inddrage en forestilling om samspillet mellem udsigelsen og udsagnsniveauet for at forklare hvorfor afsnittet har fået sin udformning. Det var gennem beretningen om Københavns udseende i 1600-tallet at indtrykket af et synspunkt, en person på ustadig vandring gennem byen

i I. P. Jacobsens tekst opstod; og omvendt så vi hvorledes den semantiske sammenhæng i en passage forudsatte at der var en konstant størrelse bagom på tekstens udsigelsesplads. Denne vekselvirkning er en central egen-skab ved tekstens semiotiske struktur.

3 AKTANTBEGREBET

De helheder i teksten som vi her har beskæftiget os med, har alle en overgribende, strukturerende funktion i teksten. Denne funktion kan i et semiotisk perspektiv føre til to kategorier: den ene er aktørniveauet, den anden er aktantniveauet. Jeg skal prøve at vise at det kan have betydning for den tekstlingvistiske anskuelse af en tekst at operere med aktantbegrebet, men før vi går videre med dette emne, vil vi kort se på forskellen mellem disse niveauer.

Mens aktørbegrebet groft kan identificeres med et referentniveau (sml. note 8), er aktanten et betydelig mere kompliceret begreb. Aktanten er hos Greimas en funktion af formen, en forudsat størrelse. Denne størrelse kan benyttes som en forstrukturering af meningen, og derved muliggør den perception af omverden. Greimas svinger i sin beskrivelse mellem en ren deduktiv forståelse af begrebet, tydeligvis inspireret af Hjelmslevs idé om at "substansen kun afhænger af formens naade", og en fænomenologisk opfattelse hvor begrebet danner et mønster der gør omverden synlig. I det første tilfælde kan man tale om en betydningsstruktur uafhængig af omverdens strukturer, i det andet om en refleksion af den ydre verdens form; det kan se forvirret ud, men indebærer i grunden ikke andet end den meget snusfornuftige idé at betydningsstrukturerne hele tiden danner sig i en dialektik mellem på den ene side anvendelsen af forud givne mønstre og på den anden oprettelsen af nye. Greimas' idé er at de enkelte referenter i en tekst ikke bare henstår mere eller mindre uformidlet ved siden af hinanden, men at de først bliver forståelige i kraft af at de befinder sig i en handlingsmæssig relation til hinanden.

I dette afsnit vil jeg benytte mig af et enkelt teksteksempel; det er ret omfattende, men til gengæld forhåbentlig også illustrativt.

5. Guld i 100 år

– Tuborg fejrer 100 års fødselsdag!

Hvem ellers kan bryste sig af at have holdt på guldet gennem et helt århundrede? I 1895 så Guld Tuborg dagens lys og blev samtidig Danmarks første mærkevare. Den gyldne øl har gået sin sejrsgang over hele kloden, og uanset om man befinder sig i Mexico, på Madagascar eller i Minsk, har man mulighed for at få den ægte vare – Export Guld Tuborg fra Hellerup.

En eksportsucces – også herhjemme

Tuborgs Guldøl var oprindelig beregnet for eksport, men allerede fra starten fik vi danskere smag for denne nye luksusøl og tog de gyldne dråber til os. Trods tilnavnet – Exportøl – drikker vi faktisk det meste af det selv.

Øl der rimer på succes

Allerede fra første flaske rullede ud af tappehallen, har Guld Tuborg været præsenteret af smukke kvinder i guldkjoler. Den allerførste guld pige er der nok ikke mange, der husker. Til gengæld kalder hendes slagkraftige slogan smilet frem den dag i dag: *“Jeg ved pokker ikke, hvori det stikker, men øllet er bedst fra Tuborgs Fabrikker”* Der er unægtelig sket et og andet med Tuborgs reklamer siden 1895.

Gyldne reklamepiger

Guld pige nr. 2 var den legendariske Anette Strøyberg. Hendes uomtvistelige kvaliteter som reklamefigur prydede i 60'erne adskillige ungkarleværelser i New York og trøstede mangan dansk FN-soldat i de ensomme timer i skilderhusene i Gaza. I 1972 blev det fotomodellen Ditte Maria, der på smukkeste vis førte guld pigetraditionen videre.

Den gyldne Dame – en sprællevende tradition

Hvad er da mere naturligt end at fejre den runde fødselsdag med en ny Tuborg Guldøl ved navn *“Den gyldne Dame”*? Traditionen med at lade guldklædte kvinder ledsage Guld Tuborg, har Tuborg desuden taget helt bogstaveligt her i foråret. Måske har De selv haft fornøjelsen de sidste par dage at få serveret Deres *“Den gyldne Dame”* af en af Danmarks smukkeste fotomodeller – i guldkjole, hvad ellers?

100 år – det skal fejres

I det hele taget kommer 100-års fødselsdagen ikke til at gå stille af. Som forbrugere stifter vi bekendtskab med Den gyldne Dame ude i butikkerne, hvor flotte præsentationer af den nye luksusøl bliver en del af butiksmiljøet. Vi kan møde hende overalt i landet i gyldne dagbladsannoncer, og nationen vil traditionen tro kaste sig ud i livlige diskussioner for og imod den nye reklamefilm for *“Den gyldne Dame”*.

Ny og original

Øl er jo ikke bare øl. Med valget af øl giver vi udtryk for, hvad vi mener om smag, kvalitet og gode traditioner. Guld Tuborg har været med i forreste række i 100 år og har i alle årene stået for høj kvalitet af internationalt format. *"Den gyldne Dame"* er en hyldest til en fornem tradition, og det kan ses allerede uden på flasken: Etiketten fortæller, at her har vi fået en øl, der forener det originale og det moderne. Klassisk og stilfuldt.

Skål og tillykke!

(Teksten er fra "Madmagasinet", 10. årg. nr. 3/1995, s. 26-27, en husstands-omdelt tryksag fra Schou-Epa i Roskilde, som gennem visse indslag af redaktionelt stof og anvendelsen af svært papir og gedigent tryk, samt paginering, prøver at give indtryk af at være et tidsskrift for gourmeter. Af bladets kolo-fon fremgår det, at forfatteren til teksten hedder Suzanne Okholm, men det oplyses ikke på s. 26-27)

I denne tekst har vi på den ene side én klar koreferentiel størrelse, nemlig "Tuborg". Ved siden af den optræder der en række "gyldne damer", alle mere eller mindre tydeligt individualiserede, men samtidig i en semantisk relation indbyrdes og i forhold til resten af tekstens elementer som klart nok må være den samme. Teksten har et udsigelsessubjekt, der samtidig deltager i tekstudsagnet med et projekt: subjektet skal vælge den rigtige øl og dermed demonstrere hvad han mener om smag, kvalitet og gode traditioner. Udsigelsessubjektet har imidlertid også en stribe inkarnationer i teksten, og de er ikke alle lige tydeligt forbundne med projektet. Den tekstlingvistiske læsning kan nok identificere disse størrelser, men har svært ved at placere dem i forhold til hinanden; det er der ikke uden videre nogen teori om.

Én mulighed for at skabe en sammenhæng mellem størrelserne i teksten er at indplacere dem i en almen model for interaktionen mellem referenterne i en tekst. I Greimas' semiotik er det generelle redskab til forståelsen af denne interaktion den såkaldte aktantmodel. Aktantmodellen er ofte blevet opfattet som et intuitivt opstillet redskab til analyse af folkeeventyr, frembragt gennem en generalisation af de kompositoriske faser i Propps analyse af russiske folkeeventyr. Det kan derfor forekomme temmelig vilkårligt at ville lave en analyse med denne model på en tekst som denne, der omhandler ny, yuppie-rigtig guldøl. Alligevel forekommer det mig at de perspektiver som modellen ruller op, siger noget om muligheden for at uddybe tekstlingvistikken ved hjælp af semiotikken, forudsat at man

prøver at trænge længere ind i de greimasianske modellens perspektiver. Uanset at modellen oprindelig er opstillet ved at Propps funktioner blev generaliseret, vil jeg hævde at den gennem abstraktionsprocessen er kommet til et niveau hvor den har stor almen gyldighed og kan benyttes til at sammenfatte observationer vedrørende referenterne i mange forskellige slags tekster.

Aktantanalysen ser således ud:

Giver:	Objekt:	Modtager:
TUBORG	SMAG, KVALITET OG GODE TRADI- TIONER ¹³	FORBRUGEREN
Hjælper:	Subjekt:	Modstander:
GULD	FORBRUGEREN	—

Teksten har ikke umiddelbart noget manifest element der udfylder et antisubjekts (= modstanders) position, men det betyder ikke at man ikke ville kunne finde det. Vi skal få at se at koblingen med udsigelsesfunktionen gør det muligt at udfylde pladsen.

Når vi skal arbejde med kontiguitetsproblemet, bliver det hjælperfunktionen der bliver afgørende. Hjælperen er ikke alene de gyldne damer, der oven i købet optræder fordelt over tre afsnit (1895 – 1960'erne – i dag), uanset at der ved nærmere eftertælling faktisk *er* fire (den anonyme 1895-dame, Anette Strøby, Ditte Maria og så dagens damer)¹⁴. Hjælperfunktionen er hele vejen igennem markeret med guld; guld hænges på øllet og damerne hele vejen igennem. Guld er den figur i tekstens semantik der gennemgående markerer sammenhængen i hjælperaktanten.

Tekstens øvrige aktanter er mindre markerede i tekstens verden. Tuborg, giveren af hele projektet, er i denne sammenhæng én aktør. Forbrugeren som subjekt er derimod en aktant med mange aktører: der er hyppigt tale om en generisk størrelse ("ungkarleværelser", "mangen dansk FN-soldat") eller et kollektivt, uanalyseret "vi", i indledningen sågar særdeles generisk: "vi danskere". Det er en del af tekstens plan: det skal være muligt at identificere sig bredt med udsigelsens subjekt og med den lovsang der flyder.

Det er på en vis måde et gennemgribende solidarisk univers der oprides

hér. Modstanderaktanten er ikke direkte for hånden; der er jo ingen der ikke kan få andel i guldøllen som vejen til god smag og kvalitetssans – og endnu mindre er der nogen der kan undgå at falde for de gyldne damer og dermed blive ledt på den rette vej. Derimod er der selvfølgelig inden for tekstens univers en illegitim vej til at demonstrere de ønskede kvaliteter, nemlig ved *ikke* at benytte den tilbudte hjælp. Det subjekt der bilder sig ind at kunne gennemføre projektet uden for giverens manipulative ramme, han/hun er det sande antisubjekt i denne tekst; men samtidig er dette antisubjekt en størrelse helt uden for tekstens zone, en størrelse man ikke engang kan tale om.

Den indholdssemantiske ramme tilbyder på denne måde et ordningsprincip for tekstens mange aktører. De kan ses som underordnet et fortælle-mæssigt projekt med klare linjer. Men der kan hentes flere pointer ud af teksten. Hvis vi prøver at undersøge tekstens udsigelsessubjekt, viser det sig at det på meget interessant måde vakler inden for projektet mellem flere forskellige positioner. Umiddelbart har teksten karakter af en gammeldags lovtale over Tuborg; en repræsentant for den taknemmelige kundeflok har ordet og flyder over i panegyrik. Genretilhørsforholdet er tydeligt markeret, og som det sig hør og bør i en moderne udgave af denne klassiske genre, ender teksten med en opfordring til at skåle og sige tillykke. Betragtet ud fra subjektets narrative gennemløb¹⁵ befinder vi os i en fase hvor alle elementer i narrationen har opnået konjungering og hvor gennemløbet derfor er slut. Det narrative subjekts tale er velmotiveret, rent narrativt set, som et led i en udveksling hvor subjektet indtræder i modtagerpositionen og får objektet – den gode smag i mund og adfærd – af Tuborg, og som gengæld lovsynger den saliggjorte forbruger så giverens godhed.

Set i rammen af det blad som teksten er fremkommet i, er der imidlertid næppe tvivl om at der findes et iscenesættende subjekt bagom teksten, nemlig den glade giver selv. Det er inden for konteksten tydeligt nok, når man ser selve reklamesiden; i teksten viser det sig i kraft af den uspecifikke, generiske position ("vi", "vi danskere") hvor der så at sige er plads til alle. Indirekte indeholder teksten et løfte fra Tuborg til "os alle" om at få certifikat for god smag hvis vi drikker firmaets guldøl, og tekstens konkrete ordlyd er så mønsteret på den begejstring vi vil bryde ud i bagefter. Teksten er fortalt fra en position i narrationen hvor alle vanskeligheder er ryddet af vejen, og der tales indirekte til alle der ikke har drukket denne fabelagtige guldøl, at også de vil kunne opnå en så euforisk tilstand (og det ikke bare på grund af de indeholdte promiller). Ad den vej bliver det muligt at se bag

om tekstens narrative projekt og umiddelbare udsigelse til et dybere, implicit lag, hvis manipulation er til at tage og føle på.

Ganske parentetisk er det værd at henlede opmærksomheden på nogle besynderlige informationer i teksten – ungkarleværelserne i New York, skilderhusene i Gaza og de to hentydninger til Tuborgs øvrige reklameaktiviteter. Umiddelbart virker de dårligt motiverede i sammenhængen, uanset at de næppe kan betegnes som komplet afstikkende; man kan dog bemærke at disse individualiserede inkarnationer af subjektet åbenbart har en mere direkte interesse i de gyldne piger end i de gyldne dråber. Det er bestemt en mulighed at det i sådanne tilfælde drejer sig om en slags 'skjulte signaturer' fra den tekstforfatter på reklamebureauet som man i en murstenssociologisk fortolkning af teksten nok ville fokusere på fra første færd af – indforståede hentydninger som kun en nærmere vennekreds kan afkode (sammenlign Don Rosa fra Anders And-bladet der efter sigende altid har "signeret" sine historier i bladet med et diskret "Thanks to Uncle Carl" et sted på første billede).

Tekstens univers kan således uddybes og ordnes bedre, hvis man tager den greimasianske semiotik til hjælp. Det bliver muligt at sammenfatte en lang række observationer i teksten og se dem som forbundet med hinanden på en meningsfuld måde. I den forstand håber jeg at mine betragtninger over denne tekst har kunnet underbygge min tese om perspektiverne i et samarbejde mellem tekstlingvistik og semiotik.

4 AFSLUTNING

Formålet med denne afhandling har været at demonstrere nogle semiotiske metoder, først og fremmest hentet fra Greimas' tekstsemiotik, som efter min mening med fordel kunne anvendes på at skabe mere orden i tekstlingvisternes måde at se tekster på. Tekstlingvistikens store vanskelighed er den rent videnskabsteoretiske at den på én gang skal tilfredsstille lingvistikens krav om empiri og betydningsforholdenes tydelige tendens til kun at ville forstås hermeneutisk. Semiotikken giver anledning til at bryde denne cirkel. På den ene side tilfører semiotikken en portion objektivitet til den hermeneutiske adfærd, i og med at semiotikken anvender objektiverbare kriterier som målestok for indholdet. I den forstand kan kravet om empiri tilfredsstilles. På den anden side kan semiotikken – netop i kraft af sin kortlægning af indholdsformen – skabe en tilgang til teksten der kan fortolke den uden at overlade fortolkningsarbejdet til en ind-

føgende hermeneutiks vilkårlighed. De semiotiske modeller, hvor sproglige forhold jo ofte anvendes som en slags skabelon for teorien, har på den ene side karakter af helt aprioriske modeller (med alle de fordele sådanne har for at bidrage til verdens forståelighed) og på den anden side af formaliseringer af sproglige forhold.

Derfor har semiotikken nogle muligheder for at uddybe og forbedre tekstlingvistikken og sikre at denne nye gren af lingvistikken kan fastholdes på en kombination af indtrængende fortolkning og empirisk observerbarhed. Jeg håber at disse linjer kan bidrage til en afspænding af en videnskabsteoretisk situation hvor begge parter kunne lære meget om deres egne svagheder og styrker ved at kigge lidt ind ad naboens vinduer.

NOTER

1. Semiotikken i bestemt form er måske noget af en tilsnigelse, så sandt som "almen tegnteori" netop *er* meget alment, og tegnproblematikken har kaldt på mange heterogene forslag til løsning. Det som jeg her betegner som semiotikken i bestemt form, er en tegnanalytisk tradition som med udgangspunkt i Peirce og Greimas arbejder ud fra en begrebsrealistisk beskæftigelse med betydningsfænomener. For en fremragende oversigt over "den semiotiske tradition" og dens meget heterogene erkendelsesteoretiske standpunkter, se Stjernfelt (1996).
2. – og ikke bare her i monarkiet, sml. hvad Greimas og Courtés (1979, opsl. 'Contenu', pkt. 3) kan berette.
3. Dette ligner en Saussureparafrase til forveksling (sml. Saussure 1972 s. 33); men ét er, som Saussure ville, at oprette en overvidenskab i forhold til alle videnskaber om betydning generelt; noget helt andet er at diskutere forholdet mellem to forskningstraditioner som står delvis uforstående over for hinandens arbejdsvis. Således som verden ser ud, får mit udsagn en radikalt anden diskursiv position end Saussures – og undgår derved (forhåbentlig) at smage af plagiat.
4. Disse betragtninger skatter til Lars Heltofts analyse af funktionaliteten i dansk ordstilling; cf. Heltoft 1986 a,b, 1992 a,b.
5. Se dog Hansen 1986 for en vigtig undtagelse fra den sidste generalisering.
6. Se f.eks. "På sporet af sprogets væsen" i Jakobson 1979.

7. De vigtigste afhandlinger er for nylig blevet samlet i Braunmüller 1995.
8. Jeg taler her om referens, som om det var klart hvad dette begreb indebærer. Mens den intuitive forestilling om den henvisende relation mellem sprogets nomenklatur og den reelle verdens genstande kan forekomme plausibel nok, er det klart at en så enkel model hurtigt løber ind i vanskeligheder. For det første skal fænomenet 'referens' hele tiden tænkes i en dobbelt eksponering mellem et *udsagnsniveau* (hvor nomenklaturen fungerer denotativt) og et *udsigelsesniveau* (hvor nomenklaturen fungerer deiktisk), sml. Fossetøl 1980 s. 88-91. De klassiske problemer med enhjørninger og skaldede konger af Frankrig fanges i denne dobbelthed derved at de deiktisk henviser til en verden som vi intuitivt eller i kraft af faktisk viden ikke vedgår os. For det andet er det et evident problem (undtagen hvis man springer den slags sprogfilosofiske snurrepiberier over) hvordan en sådan denotativt etableret verden kan refereres til når dens eksistens i hvert fald til dels er resultatet af en sproglig klassifikation, så at sige 'inde fra' tegnsystemet. Se den perspektivrige diskussion af problemet i artiklerne "Réfèrent" og "Référence" i Greimas & Courtès 1979. – I denne sammenhæng fastholder jeg en opfattelse af referenter som individuerede figurer i teksten hvis optræden i teksten i forhold til udsigelsesniveauet skal ses som a priori intersubjektivt identificerbare gestalter, konstitueret i en fælles trans-tekstlig verden.
9. Sammenlign her Paul Ricoeurs opfattelse af metaforen (Ricoeur 1979 p. 168f.); jeg tillader mig her at bruge Ricoeurs opfattelse af metaforen som rent instrument for den empiriske erkendelse af metaforens tilstedeværelse.
10. Hvad angår definitioner af terminologien i den greimasianske semiotik, henviser jeg generelt til Greimas & Courtès 1979 (da. overs. ved Per Aage Brandt m. fl. Århus 1988)
11. Formuleringer af denne type viser i hvor høj grad man allerede i enkle analytiske problemer konfronteres med fundamentale spørgsmål vedrørende kommunikationens intersubjektive grundlag. Muligheden for at fastholde et udsigelsesobjekt som homogent ligger i hvorvidt modtageren af teksten gør som man skal ifølge Grice og Habermas.
12. Det skal bemærkes at der findes hyperonymer der rummer både ikke-unikke og unikke elementer i sig; i denne type af tekster, som jeg af pladshensyn ikke kan demonstrere, veksler brugen af bekendt og ubekendt form for det meste nøjagtigt sammen med skellet 'unik | ikke-unik'.
13. Det er en pointe, både ved ordet alment og ved denne tekst specifikt, at dette leksem kan udnyttes i sin fulde polysemi inden for tekstens intention.
14. I tekstens ydre opbygning sammenfattes de to midterste, så vidt muligt, som

én tidsfase i guldpigegenealogien. Det er næsten klassisk at hjælperinstansen i folkeeventyrene er delt i tre; tænk blot på hundene i "Fyrtøjet"; men tredelingen af aktanten synes at være noget af et fast moment i manifestationen, også uden for eventyrgenren.

15. Begrebet "narrativt gennemløb" er defineret hos Greimas & Courtès 1979 som "en hypotaktisk række af simple eller komplekse narrative programmer"; dvs. en kæde af elementære udsagn om tekstens aktanter, hvori deres indbyrdes forbindelse træder frem. I subjektets tilfælde kan man tale om et gennemløb, hvor subjektet tilegner sig objektet i kraft af sin kvalifikation. Inden for dansk semiotik er der præsteret to interessante diskussioner af gennemløbet: Davidsen 1981 og Olsen 1984.

L I T T E R A T U R

- Braunmüller, Kurt 1995: *Beiträge zur skandinavistischen Linguistik*. Novus Forlag, Oslo.
- Chafe, Wallace L. 1972: Discourse Structure and Human Knowledge. Carroll & Freedle (eds.): *Language Comprehension and the Acquisition of Language*. John Wiley, Washington D. C.
- Davidsen, Ole 1981: Den kinesiske æske. Hansen et al. (ed.): *Kultur og subjekt. Bidrag til en semiotisk kulturanalyse. Arbejdspapirer fra NSU9*. Nordisk Sommeruniversitet, Aalborg, p. 5 – 37.
- Greimas, A. J. & Courtès, J. 1979: *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*. Hachette, Paris. Da. overs. v. Per Aage Brandt m. fl. Aarhus Universitetsforlag, Århus 1988.
- Fossestøl, Bernt 1980: *Tekst og tekststruktur. Veier og mål i tekstlingvistikken*. Universitetsforlaget, Oslo – Bergen – Tromsø.
- Halliday, M. A. K. & Hasan, R. 1976: *Cohesion in English*. Longman, London.
- Hansen, Erik 1986: Imperativens fundamentfelt. Et råmateriale. *Nydanske Studier* 16-17, p. 99 – 104.
- Heltoft, Lars 1986a: Topologi og Syntaks. *Nydanske Studier* 16-17, København: Akademisk Forlag, p. 105-130
- Heltoft, Lars 1986b: The V/2 Analysis – A Reply from the Diderichsen Tradition. Dahl & Holmberg (red.): *Scandinavian Syntax*. Institute of Linguistics, University of Stockholm, p. 50 – 66.
- Heltoft, Lars 1992a: Topologiens plads i en sprogteori. Gregersen (red.): *Lingvistisk Festival. Sprogvidenskabelige Arbejdspapirer fra Københavns Universitet* 2/1992 p. 67 – 98.
- Heltoft, Lars 1992b: The Topology of Verb Second and SVO Languages. A Study in the Sign Function of Word Order. Herslund, Michael (red.): *Word Order. Copenhagen Studies in Language* 15. Handelshøjskolen Forlag & Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København

- Heydrich, Wolfgang et al. (red.) 1989: *Connexity and Coherence: Analysis of Text and Discourse*. de Gruyter, Berlin.
- Jakobson, Roman 1979: *Elementer, funktioner og strukturer i sproget*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København.
- Olsen, Kasper 1984: Narrative strategier. *Litteratur og samfund* 38, p. 99 – 119.
- Ricoeur, Paul 1979: *Fortolkningsteori*. Vintens forlag, København.
- Saussure, Ferdinand de 1972: *Cours de linguistique générale*. (Édition critique préparée par Tullio de Mauro.) Payot, Paris.
- Stjernfelt, Frederik (1996): Lille ontologisk traktat. Stjernfelt, Frederik: *Rationalitetens himmel og andre essays*. Gyldendal, København, samt Keld Gall Jørgensen (red.): *Anvendt semiotik*. Gyldendal, København.